

IV.

Въ сжщностъ гръцката патриаршия въ Цариградъ, подъ която билъ тъй дълго пжшкалъ българскиятъ народъ, оставала повече едно тайно политическо учреждение и патриархътъ—върховенъ началникъ на тайната панелинска пропаганда.

Съ течение на времето българитъ заговорили по-смѣло за черковни правдини, но все пакъ всички официални, колективни и частни настойчиви оплаквания противъ ненавистното тѣмъ иноплеменно гръцко духовенство, оставали суетни. Пъкъ поради много причини—и самото турско правителство не искало да се рѣзко намѣси. Най-сетне цариградскитъ българи решили вече да скжсатъ еднажъ за вицаги врѣзкитъ съ Гръцката патриаршия. На първия день на Великдень — 3 априлъ 1860 г., въ службата на българската черкова на Фенеръ не било споменато—както това ставало дотогазъ—името на гръцкия патриархъ. Душа на заговора билъ Илариона Макариополски, който и служилъ него день.

И тъй, българско-гръцката черковна борба, почната тихо около 1840 г., била вече официално обявена.

Вестъта за случката въ българската черкова на Фенеръ бързо се разнесла изъ цѣлъ Цариградъ. Веднага между цариградскитъ гърци, духовни и миряни, се дигнала голѣма тревога: Вселенскиятъ патриархъ, владици, архимандрити,... и всички гръцпървенци и учени и гръцкитъ вестници—всички видѣли въ случката на 3 априлий 1860 г. голѣмъ черковенъ скандалъ, кощунство, разколъ, нарушение на най-свещенитъ привилегии на Цариградската патриаршия и отъ това—и на цѣлия православенъ гръцки народъ—и опозоряване на православието.

Сигналътъ, даденъ отъ Цариградъ, раздвижилъ и българитъ изъ цѣлото царство. Тѣ ликували грѣмко и още повече се окуражили и сплотили и прибързали та сърадвали цариградскитъ събратия родолюбци борци, почнали и тѣ да не споменуватъ въ литургията имената на мѣстнитъ гръцки владици—дори нѣкои ги и изпждили—и прогласили Илариона Макариополски за свой върховенъ духовенъ началникъ. Отъ много български градове пакъ били изпратени просби до В. Порта и до султана за самостоятна българска иерархия.

Най-сетне, както е известно,—на 28 февруарий 1870 г. излъзълъ султанскиятъ ферманъ, съ който се учреждавала българска самостоятна иерархия. После за екзархъ билъ избранъ Антимъ Видински, който и пристигналъ въ Цариградъ на 17 мартъ 1872 г.